

Изх. № 05-21-8/ 25.8.2022 г.

ДО
Г-Н АЛЕКСАНДЪР ПУЛЕВ
МИНИСТЪР НА ИНОВАЦИИТЕ И РАСТЕЖА

ОТНОСНО: Проект на Иновационна стратегия за интелигентна специализация (ИСИС), 2021-2027 г.
на Република България

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПУЛЕВ,

Актуализираната Иновационна стратегия за интелигентна специализация за периода 2021 – 2027 г. е ключов политически документ в областта на научните изследвания и иновациите. Той е призван да представи визията на българската държава относно икономическата трансформация на българската икономика на национално и регионално ниво, и повишаване на нейната конкурентоспособност чрез интелигентна специализация. Фокусирането върху ограничен брой икономически дейности е друг съществен елемент от дизайна на стратегията. Интелигентната специализация е подход, който съчетава потенциала за иновации с характерните силни страни на националната/регионална икономика. Важен елемент от ИСИС е разработването на международна и транснационална перспектива, който извежда иновационната стратегия отвъд изолираните национални граници. Не на последно място, трябва да се отбележи ролята на ИСИС като отключващо условие за ползване на европейските фондове за прилагане на политиката на сближаване.

След като разгледахме внимателно публикуваната за обществено обсъждане Актуализирана Иновационна стратегия за интелигентна специализация за периода 2021 – 2027 г., Ви представяме следните бележки и коментари:

I. Обща стратегическа рамка

Общата стратегическа рамка на актуализираната ИСИС отговаря на формалните изисквания за този тип документи, като са формулирани визия, стратегически и оперативни цели, тематични области, въздействие и индикатори. Положителна промяна е намаленият обем на документа и оптимизирането на структурата на стратегията, като част от текстовете са изведени в приложенияя. Като основни слабости бихме открили следните:

- Формулираната Визия е прекалено обща, не насочва към спецификата на стратегията и би могла да бъде валидна за всеки друг стратегически документ, който цели икономическо и/или технологично развитие. Реферирането към изброените стратегически документи е необходимо, но не достатъчно условие, за да изгради собствения облик и уникалността на документа.
- Стратегическите цели са формулирани достатъчно общо, за да заложат дългосрочната визия за развитие на българската икономика, основана на знанието и интелигентната специализация. Оперативните цели очертават ясно трите направления, в които ще се насочат усилията в рамките на ИСИС. Същевременно, липсва аргументация за направения избор, причините за актуализация на целите и връзката с направения анализ на бариерите в областта на иновациите. В този смисъл, логическата интервенция на стратегията остава неубедителна и несигурна.
- Определените тематични области са пет на брой, като се наблюдава промяна в обхвата на част от тях. Нашето мнение е, че актуализацията на тематичните области не е извършена в правилната посока. Дефинираните области и в настоящата актуализирана версия на стратегията остават прекалено общи, като обхващат широк спектър от технологии и индустрии. По този начин се нарушава най-важният принцип за ИСИС, а именно фокусирането върху ограничен брой приоритетни области, които са специфични и отрязват съществуващи или потенциални ниши за интелигентна специализация.

Например, „Информатика и ИКТ“ е тематична област, която от една страна, представлява икономически сектор, а от друга страна, обхваща широк спектър от технологии, които могат да бъдат приложени в почти всяка друга индустрия. Безспорен факт е, че ИКТ индустрията бележи ръст и има иновационен потенциал за разгръщане, който трябва да бъде насърчен. В същото време, в дефиницията липсва онази специфика, която ще насочи към конкретни ниши в ИКТ, които имат най-голям иновационен потенциал за определени икономически дейности в България, за конкретна територия. Липсата на фокус и тясна специализация ще доведе до невъзможност да се оцени приносът на стратегията и степента на нейното изпълнение.

II. Участие на заинтересованите страни в процеса на разработване на стратегията

Активното участие на заинтересованите страни на местно ниво в процеса на разработване на иновационните стратегии за интелигентна специализация и, по-специално – на приоритизирането на области за интервенция, е една от отличителните характеристики на този тип стратегии. Предприемаческото откривателство е процесът, чрез който местните предприемачи и други структури и организации с познания в предприемачеството на местно ниво се включват в идентифициране на инвестициите с най-голям потенциал за иновационно развитие. Те трябва да бъдат открити и включени активно в дискусии, интервюта, фокус групи, изследвания и др., с цел извличане на максимално богата информация относно регионалната предприемаческа среда, нейния потенциал за иновации, експерименти, тестване и открития с висок пазарен потенциал. В актуализираната ИСИС 2021-2027 липсва подробна информация за извършен задълбочен предприемачески процес на откривателство. Предоставена е единствено кратка информация за проведени консултации през 2020 г. на ниво NUTS III (области), въз основа на които са определени и приоритетните области на интелигентна специализация по области и райони за планиране. За съжаление, липсва детайлна информация за проведени интервюта, работни дискусии или извършени наблюдения, които да покажат спецификите на областите, пазарните възможности и икономическия и иновационен потенциал, което би дало възможност за по-добро фокусиране на бъдещите инвестиции. Провеждането на формални консултации със заинтересованите страни не води и до тяхната ангажираност по отношение на изпълнението на ИСИС, както и до припознаване на нейната стойност и значение на местно/регионално развитие. В тази връзка, препоръчваме на ангажираните институции създаването на по-ефективен механизъм за организация и включване на заинтересованите страни в дизайна и изпълнението на ИСИС така, че тяхното участие да бъде видимо и значимо.

III. Анализ на съществуващата ситуация на национално и регионално (областно) ниво

Актуализираната ИСИС е придружена от подробен социално-икономически анализ, който съдържа богат набор от макроикономически данни, статистически данни за заетостта и брутна добавена стойност по сектори, икономическо представяне по райони за планиране. Ползена информация е предоставена за разпределението на предприятията, според тяхната технологична интензивност, заетост, добавена стойност, производителност на труда. Отчетена е високата динамика в развитието на ИКТ сектора през последните години. Представени са данни от индекса DESI за навлизане на ИКТ в предприятията и домакинствата в страната. Цитирани са данни, които разкриват ситуацията в областта на кръговата икономика, ресурсната ефективност и биоразнообразието. Изводите в края на анализа са напълно релевантни на представената ситуация и не противоречат на сходни изводи, направени в редица други документи от национално и секторно ниво.

Същевременно, в анализа липсва съществена информация за нуждите на ИСИС, свързана с по-задълбочен анализ на регионалните специфики по отношение на научната, технологичната и икономическата специализация. Не е предоставена информация, която да изведе конкурентните предимства на всеки регион, спецификата на иновационната екосистема на местно ниво, конкретния иновационен капацитет и възможности за развитие. Липсва актуална информация за потребностите на местния бизнес по отношение на въвеждане на иновациите. Частта, в която са описани бариерите пред навлизането на иновациите, също е обща, без необходимото отчитане на регионалната специфика и без добавена стойност, създадена в процеса на разработване на стратегията. Създава се впечатление, че е приложен кабинетен подход, в който се преповтарят данни, твърдения и изводи, направени вече в други съществуващи документи. Подобен подход категорично противоречи на технологията за разработване на иновативни стратегии, доколкото в тяхната основа би следвало да стои спецификата на региона, извличането на конкретна информация, която е типична за

съответния регион, тъй като всеки регион има характерно икономическо развитие, конкретни предприятия, конкретни научни структури.

Липсата на задълбоченост се илюстрира най-вече в представената информация в таблица с интелигентната специализация на България по райони и административни области, според която интелигентната специализация в Северозападния район не се отличава по нищо от тази в Южен Централен и Североизточния район. Същевременно, Северен централен район е напълно идентичен с Югоизточен район. Няма разлика и в специализацията на много области. Например, Враца, Плевен, Кърджали, Търговище, Ямбол и още няколко области имат едни и същи области на специализация. Същото важи и за Габрово, Силистра, Хасково, Стара Загора и Бургас.

В допълнение, отбелязваме липсата на анализ, който да позиционира иновационния потенциал на българските райони в международен аспект. Имайки предвид участието на български компании в световни вериги на доставки и стремежа за повишаване на интернационализацията на българската икономика, отчитаме това като сериозен пропуск в стратегията.

В тази връзка, препоръчваме по-ефективното прилагане на „place-based approach“, който е в основата на изграждане на иновативни стратегии за интелигентна специализация.

IV. Планираните дейности

Частта „Инструменти за постигане целите на ИСИС 2021 - 2027“ включва изчерпателен списък на планираните източници на финансиране от национални и европейски бюджети за дейности в изпълнение на ИСИС. На практика, в стратегията са преписани операции и интервенции, които присъстват в различните програми в рамките на Споразумението за партньорство с ЕС, други европейски и национални програми, по които ще се финансират проекти в областта на иновациите. Считаме, че избраният подход, макар и практичен, е напълно неуместен, предвид факта, че програмите са инструментите за изпълнение на стратегическите документи и би трябвало те да се основават на тях, а не обратното.

Намираме за неприемливо механичното събиране на вече формулирани дейности в други документи и влитането им в логическата конструкция на стратегия, която би трябвало да се изгражда, следвайки принципът place-based approach.

V. Мониторинг и контролна система

В стратегията е предложена система за мониторинг, в основата на която стоят, от една страна, индикатори, които измерват финансовия напредък по отделните цели, и от друга страна - индикатори, които мерят общото иновационно представяне на България, както на стратегическо, така и на оперативен ниво.

По отношение на първата категория индикатори подкрепяме събирането на финансова информация в различни разрези. Коректно събраната информация може да даде добра отправна точка за сравнителни анализи и най-вече за измерване на ефикасността на предприетите действия и направените инвестиции.

По отношение на втората категория индикатори, намираме избраният подход – да се ползват външни индикатори, за нецелесъобразен, доколкото международните и европейски индекси за иновационно представяне:

- представят общата картина в страната и не могат да измерят конкретния принос на ИСИС;
- отразяват фактори и интервенции, които са извън приложното поле на ИСИС, което неминуемо ще изкриви реалната картина на изпълнение на стратегията;
- показателите в международните системи, избрани за мониторинг на стратегически и оперативни цели, не се отнасят до конкретните действия, които ще се предприемат в изпълнение на стратегията, което ги прави неподходящи за измерването на техния конкретен напредък и въздействие.

Мониторинговата система изисква отлично подбрана логика на интервенция, в която да е откроена много ясно връзката между специфична цел – действие – резултат – индикатор за продукт и индикатор за резултат. В предложения вариант на ИСИС такава връзка липсва и, по тази причина считаме, че системата за мониторинг на ИСИС няма да изпълни своите цели, свързани с наблюдение на напредъка на изпълнение и последваща оценка на постигнатите цели.

Предлагаме на ангажираната институция да разработи мониторингова система, която е адекватна на актуализираната ИСИС и отразява промените в стратегическите и оперативни цели на стратегията. В процеса на разработване на тази система ще стане ясно и доколко дефинираните

цели, особено на оперативно ниво са достатъчно специфични, измерими, постижими и реалистични за периода, в който трябва да бъдат постигнати. По този начин ще се избегне и настоящата ситуация, в която все още не може да се определи до каква степен ИСИС 2014-2020 г. е постигнала своите цели.

В заключение, представяме нашите препоръки, които нямат пряко отношение към актуализирана ИСИС, но са важни за цялостната политика в областта на иновациите в България:

- Инструментите за насърчаване на връзките между наука и бизнес да се пренасочат от науката към бизнеса. Водещ критерий да бъде пазарната реализация. Центровете за трансфер на технологии да бъдат изведени от научните организации и да бъдат структурирани към секторни асоциации или представителни бизнес организации.
- Да се ускори трансферът на знания, паралелно с трансфера на технологии.
- Да се предприемат законодателни промени, които да облекчат счетоводното отчитане на разходи за НИРД.
- Разходи за НИРД в конкретни (посочени в приложение или наредба) дейности да се съфинансират от държавата, в т.ч. за изпитания в България или чужбина, за придобиване на индустриална собственост, за публикации в определени научни списания, участие в международни конференции с доклад или презентация и т.н. Публично финансиране да се предлага само за преминаване на по-горни нива на технологична готовност, като минималното стартово ниво е 5 (4 за ИТ).
- Сред оценителите в Национален иновационен фонд да има представители на бизнеса, вкл. финансиращи организации. Да се финансират проекти според влиянието им върху пазара, а не върху науката. НИФ да бъде второстепенен разпоредител, но не към МОН (понастоящем – през ИАНМСП е към МИР). НИФ да реализира финансираните от държавата дейности по технологичен трансфер.
- Съществуването на Центровете за върхови постижения, Центрове за компетентност и София Тех Парк да се основава предимно върху приложни изследвания на продукти, предназначени за пазара.
- Да се намалят административните структури под формата на съвети, комисии, работни групи и други подобни, които затрудняват координацията и ефективното изпълнение на политиките в сферата на иновациите.
- Част от финансирането на БАН да се получава на основата на пазарна реализация на научен продукт, било през Център за иновации при БАН, спиноф или по друг начин.

С УВАЖЕНИЕ,

ДОБРИ МИТРЕВ

Председател на УС на БСК